

Kniha *Premeny vlákna* se vyznačuje jednotou obsahu a formy. Je vytištěna na lehce tónovaném přírodním papíru, všechny fotografie jsou černobílé a takto ladí s tématem v celkovém „ekologickém“ pojetí. Finanční příspěvi Agentúry na podporu výskumu a vývoja a záštita Ústavu etnológie Slovenskej akadémie vied jsou jen potvrzením vysoké odbornosti publikace, jaká dosud na slovenském, ale i českém trhu chyběla. Zároveň by mohla sloužit jako učebnice pro studenty etnologie a rovněž oborů zabývajících se textilní výrobou.

Alena Křížová (FF MU Brno)

Jarmila Procházková – Gerda Lechleitner – Hana Urbancová – Alžběta Lukáčová – Lucie Uhlíková – Franz Lechleitner – Milan Fügner – Václav Mach – Michal Škopík, VZATY DO FONOGRAFU. SLOVENSKÉ A MORAVSKÉ PÍSNĚ V NAHRÁVKÁCH HYNKA BÍMA, LEOŠE JANÁČKA A FRANTIŠKY KYSELKOVÉ Z LET 1909–1912. Etnologický ústav AV ČR, v. v. i., Brno 2012, 234 + 181 s., 3 CD, 1 DVD.–

Zvukový záznam lidského hlasu má v sobě cosi magického – zvláště pokud jde o nahrávky, kdy posluchače od nahaného mluvčího či zpěváka dělí delší časové období. Pro etnomuzikologii jde spíše než o magii pochopitelně o skutečnost, že právě zvukový záznam stál u jejího formování jako samostatného oboru a výrazně ovlivnil její metodologii.

V posledních letech přibývá na celém světě edic historických nahrávek, včetně těch ze samých počátků zvukového záznamu. Lidová hudba v České republice

má své milníky v tomto ohledu jasné: nejstarší dochované záznamy pocházejí z roku 1909, v Čechách je pořídil Otakar Zich, na Moravě Leoš Janáček a jeho spolupracovníci Hynek Bíma a Františka Kyselková, v obou případech šlo o součást akce *Lidová píseň* v Rakousku, jejímž cílem bylo zmapovat lidovou hudební kulturu v celém tehdejší mocnářství. Zichovy nahrávky dudácké muziky z jižních Čech se dočkaly digitalizace a vydání v roce 2001, sběry iniciované Janáčkem sice vyšly dokonce o tři roky dříve, ovšem tehdy šlo pouze o výběr, navíc nahrávky nepocházely přímo z původních voskových válečků, ale z kopií zaznamenaných na fólie a posléze na magnetofonový pás.

Nová publikace obsahuje mnohem větší počet nahrávek, které byly ve spolupráci s Fonografickým archivem Rakouské akademie věd digitalizovány přímo z původních voskových válečků. Nahrávky na třech CD a jednom datovém DVD doprovázejí dva knižní svazky – jeden obsahující přepisy textů písní a mluveného slova na nahrávkách, druhý studie věnované jednotlivým aspektům této unikátní sbírky. A právě tyto studie významně zvyšují hodnotu historických nahrávek. Ukazují totiž, v čem spočívá význam tohoto druhu materiálu pro etnomuzikologický výzkum.

Úvodní studie Jarmily Procházkové popisuje velice detailně průběh nahrávacích akcí, s kterými zpěváky, kdy a kde byl zaznamenáván ten který druh repertoáru. Gerda Lechleitnerová pak v následující kapitole doplňuje historický kontext a ukazuje, jak byly sběry písní na Moravě zapojeny do projektu *Lidová píseň* v Rakousku. Tři studie analyzují jednotlivé skupiny nahrávek podle regionů, z nichž pocházeli

interpreti. Hana Urbancová se věnuje písním ze Strážovských vrchů a Javorníků, Alžběta Lukáčová Terchové a okolí a Lucie Uhlíková nahrávkám z obce Vnorovy. Každá z těchto kapitol obsahuje charakteristiku hudební kultury dané oblasti, kterou konfrontuje s tím, co je zachyceno na voskových válečkách.

Jádrem projektu jsou samozřejmě samotné nahrávky, jejichž digitalizace a další zpracovávání představovalo náročný proces, s jehož detaily seznamují texty Franze Lechleitnera, Milana Fügnera, Václava Macha a Michala Škopíka. Pochopitelně nejde o nahrávky, které by bylo možné pouštět si jako hudební kulisu k „příjemnému poslechu“. Hlasy se prodírají intenzivním šumem, na který ucho dnešního posluchače není zvyklé. Již v době pořizování nahrávek Leoš Janáček konstatoval, že s každým přehráním válce se signál zeslabuje mechanickým opotřebením (válce byly opakovaně přehrávány kvůli přepisu a analýze nahrávek, při prezentacích výzkumu i interpretům, kteří chtěli slyšet své hlasy zachycené přístrojem), k čemuž se později přidaly další vlivy jako např. plísně, které se na válečkách vytvořily. Digitalizace tedy přišla skutečně v poslední chvíli, kdy bylo ještě možné z drážek za pomoci počítače získat maximum, a to i z těch válečků, které se mezitím rozpadly na několik střeptů.

Ačkoliv nahrávky byly pořizovány na Moravě, drtivá většina interpretů pocházela ze Slovenska. Jednalo se o zemědělské dělníky, kteří přicházeli z různých slovenských regionů. Dvě ze tří CD tedy obsahují slovenské lidové písně z oblastí Strážovských vrchů, Javorníků

a Terchovské doliny. Třetí CD obsahuje nahrávky z Moravské vesnice Vnorovy nedaleko Hodonína. Velkou část tohoto disku zabírají písně duchovní, což je druh repertoáru, jenž je na nahrávkách dostupný poměrně málo. Jedná se o písně k jednotlivým výročním příležitostem (Vánoce, Velikonoce) i písně zpívané v době sucha jako prosby o dešť.

Celá publikace představuje mimořádný počín, který přináší cenné informace o lidové hudbě Moravy a Slovenska i o historii jejího výzkumu. Kromě toho se dotýká obecnějších otázek historického bádání v etnomuzikologii. Jde o výsledek týmové práce, který by si zasloužil pozornost rovněž v mezinárodním měřítku – nejen díky jménu Leoše Janáčka, které je pro mnoho zahraničních zájemců spolehlivým lákadlem. Z toho vyplývá i kritická poznámka: Publikace není tak docela vstřícná k čtenářům nevládnoucím češtinou. Kniha se studiem obsahuje jen celkové shrnutí v němčině, do angličtiny jsou ve druhém svazku přeloženy názvy písní a krátké poznámky k nim, např. „zpívá skupina žen“. Lepší je situace v případě DVD, které obsahuje anglickou verzi komentářů k soupisu písní a některé další informace. Skvělé je, že na DVD lze nalézt také notové přepisy nahrávek v původních rukopisech a v některých případech i přepisy současné.

Pro Leoše Janáčka byla lidová hudba zásadním inspiračním zdrojem a tato unikátní kolekce nahrávek umožňuje pochopit, co jej na lidových písních tak přitahovalo. Kromě toho jde o jedinečnou historickou sondu do vývoje kultury střední Evropy.

Matěj Kratochvíl (EÚ AV ČR, v. v. i.)